

Ольга Федорівна Новікова

д-р екон. наук, проф.

ORCID 0000-0002-8263-1054

e-mail: novikovaof9@gmail.com,

Ярослав Васильович Остафійчук

д-р екон. наук

ст. наук. співробітник

ORCID 0000-0003-2495-4100

e-mail: ost_ya@ukr.net,

Надія Анатоліївна Азьмук

д-р екон. наук, доц.

ORCID 0000-0002-6650-328X

e-mail: azmukna@gmail.com,

Олена Олексіївна Хандій

д-р екон. наук, доц.

ORCID 0000-0002-7926-9007

e-mail: alkhandiy@ukr.net,

Оксана Володимирівна Панькова

канд. соціол. наук, доц.

ORCID 0000-0002-2003-8415

e-mail: pankovaiep@gmail.com,

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Актуальність дослідження. Постановка проблеми розвитку малого та середнього підприємництва обумовлена зростанням перешкод для його існування в умовах економічної кризи та дії коронакризи. І без пандемії COVID-19 роль малого підприємництва в Україні залишалася низькою.

На початок 2020 р. його частка в загальній кількості зайнятих у підприємницькому секторі працівників становить 49%, обсягах реалізованої продукції – 25%, доданих вартості – 26%. Більшість суб'єктів малого підприємництва працюють у гуртовій та роздрібній торгівлі з низькою доданою вартістю. За рівнем продуктивності праці цей сектор разюче поступається середньому та великому бізнесу.

За даними міжнародних рейтингів, стан ділового середовища в останні роки поліпшився. У рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» (Doing Business) за 2020 р. Україна посіла 64 місце (2016 р. – 83). Проте, за підвищення загального рейтингу знизилася позиція за такими індикаторами, як «реєстрація підприємств», «забезпечення виконання контрактів», «кредитування», «врегулювання питання щодо неплатоспроможності», «оподаткування» (табл. 1).

Дотримання регуляторних вимог усе ще супроводжується значними витратами, насамперед пов'язаними з реєстраційними процедурами, ліцензуванням, технічним регулюванням тощо.

Таблиця 1

Місце України у рейтингу “Doing Business” за окремими напрямками

Ключові показники	Рейтинг 2019	Рейтинг 2020	Зміни
Рейтинг легкості ведення бізнесу	71	64	+7
реєстрація підприємств	56	61	-5
забезпечення виконання контрактів	57	63	-6
Кредитування	32	37	-5
захист інвесторів	72	45	+27
врегулювання питання щодо неплатоспроможності	145	146	-1
підключення до електромереж	135	128	+7
отримання дозволів на будівництво	30	20	+10
реєстрація власності	63	61	+2
міжнародна торгівля	78	74	+4
оподаткування	54	65	-11

Джерело: The World Bank. DoingBusiness. URL: www.doingbusiness.org.

За даними Мінекономрозвитку України частина малих та середніх підприємств в Україні у 2019 р. у національному ВВП становила 55%. Цей потенціал потребує створення умов для безпечного функціонування та заключення підстав для перспектив розвитку. Гостро стоять проблеми збереження та захисту МСБ від негативних наслідків пандемії, а також запобігання ризиків його переходу у тінь. В Україні незрівнянно малі економічні можливості для підтримки малого та середнього бізнесу. У Німеччині на економічну підтримку малого бізнесу було виділено 37% ВВП країни, в Італії – 20% ВВП, в Україні – 3% ВВП. Але йде активний пошук виходу із складної для країни та бізнесу ситуації в умовах обмежених можливостей. Йде пошук нових та укріплення вже випробуваних шляхів безпечного розвитку МСБ в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тривалий термін пандемії COVID-19 та слабка прогнозованість її завершення обумовлюють зростання загроз економічній та соціальній безпеці та стають значною перешкодою для країни. Гострота одних проблем успішного розвитку підприємництва змінюється на нові зі збереженням нерозв'язаних до екстремальних обставин та умов.

Тематика розвитку малого та середнього бізнесу завжди привертала увагу науковців та освітян. Про це свідчать чисельні публікації відомих вчених України з цих питань. Це – В. Ляшенко, З. Варналій, Б. Данілішин, М. Козоріз, З. Герасимчук, В. Турчак, Н. Поповенко, Н. Сілічева, В. Табінський, О. Дикань та інші.

Здобутки цих українських вчених є підставою для нових розвідок та рішень для надання відповідей на сучасні національні та глобальні виклики.

Мета статті – визначити стратегічні напрями безпеки розвитку малого та середнього бізнесу в умовах обмежених можливостей, шляхом задіяння потенціалу креативної індустрії, розвитку східного партнерства та цільової адресності політики.

Виклад основного матеріалу. За результатами значної кількості соціологічних опитувань, які проводились у 2020 р. у контексті оцінки впливу пандемії COVID-19 на підприємницьку діяльність, саме суб'єкти мікро- та малого бізнесу були найпесимістичніше налаштовані щодо подальших перспектив. Загалом Уряд запропонував малим підприємцям пакет підтримки, але переважно його зведено до полегшення фіскального тягаря та забезпечення мінімального доходу в період карантину та локдаунів, а не системних заходів стимулювання малого та середнього бізнесу. Але базовою основою для розвитку відносин, спрямованих на удосконалення політики з підтримки МСП залишається вже відпрацьована та достатньо ефективна взаємодія України у Східному партнерстві.

Так, за оцінкою стану реалізації Акту про малий бізнес (АМБ) для Європи, проведеною у 2019 р., у відповідності до методології Індексу політики у сфері МСП (ОЕСР), Україна більш ніж на 10% збільшила основні показники щодо регуляторної бази, операційного середовища та підтримки МСП порівняно з 2015-2016 рр. (серед них показники: інституційної та законодавчої бази, банкрутства, навчання підприємництва, доступу до фінансування).

Станом на 2019 р. кошти, надані Україні Європейським Союзом для сектору МСП від початку дії програми, були спрямовані на допомогу 3228 суб'єктам мікро-, малого та середнього підприємництва, а

також допомогли створити, за оцінками, 7226 нових робочих місць (звіт по Україні програми EU4Business). ЄС продовжує надавати відчутну підтримку українському середньому та малому бізнесу.

Інтенсивність європейської допомоги значно підсилася під час пандемії COVID-19 на тлі збільшення кількості програм допомоги національним органам влади, зокрема і через спеціальні організації підтримки бізнесу: Офіс розвитку МСП, Офіс із просування експорту України, Український фонд стартапів, Офіс ефективного регулювання (BRDO). Ефективною структурою публічно-приватного діалогу в Україні є Офіс розвитку МСП при Мінекономрозвитку (з платформи PRO та PRO Dialogue) та BRDO, а на рівні всього регіону Східного партнерства роль платформи для такого діалогу в більшій мірі виконує проєкт EU4Business.

Бізнес-форум Східного партнерства і надалі залишається головним інструментом здійснення регіональної економічної дипломатії. Широко розвинена інфраструктура підтримки МСП охоплює бізнес-центри, бізнесінкубатори, технологічні/наукові парки, торгово-промислові палати і торговельні асоціації та промислові кластери (загалом більше 400 активних організацій підтримки бізнесу), які в тому числі користуються підтримкою проєктів ЄС (наприклад, проєкт FORBIZ ініціативи EU4Business). У свою чергу, за посередництва ЄБРР ЄС також створив Мережу центрів підтримки бізнесу в 15 містах України.

Простежуються певні успіхи у досягненні цілей до 2020 року. Проте наразі не можна говорити про 100% їх виконання через відсутність чітких механізмів вимірювання ефективності програм підтримки МСП з боку ЄС та обмежений спектр інструментів надання фінансової підтримки бізнесу в рамках згаданих програм.

Для проведення комплексного аналізу релевантні суб'єкти прийняття рішень з боку України та ЄС повинні об'єднати зусилля задля оцінки результатів впровадження діючих/можливих механізмів фінансової підтримки МСП, а також удосконалення та зміцнення законодавчої бази для небанківських фінансових інструментів (мікрофінансування, факторинг, венчурний капітал і т.д.).

У 2021 р. термін виконання двадцяти досягнень Східного партнерства до 2020 р. вичерпано. На майбутню перспективу до 2025 р., враховуючи останні тенденції у розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та пандемічні виклики, необхідно додати до нового рамкового документа такі нові цілі, що мають стосуватися цифровізації сектору малого та середнього підприємництва. Ними повинні бути:

– створення гармонізованих нормативно-правових умов та розробка спільного стратегічного бачення для цифровізації МСП у країнах Східного партнерства;

– розроблення політики сприяння процесам цифровізації інфраструктури підтримки бізнесу (у тому числі організацій підтримки бізнесу) відповідно до європейських практик;

– створення механізмів інституційної підтримки цифровізації МСП.

Адресною є діяльність інституції протидії наслідкам пандемії в сфері МСП в Україні Офісу розвитку МСП, який надає підтримку Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Укра-

їни в реалізації стратегії та розширенні інфраструктури підтримки МСП. Цей Офіс є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, який сприяв виконанню завдань, визначених планом заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 292).

Офіс розвитку МСП ініціював формування системи підтримки МСП шляхом покращення доступу до інформації, фінансування, розвитку інфраструктури та популяризації культури підприємництва в Україні. Важливим дієвим кроком стало створення державного інформаційного порталу для підприємців – <https://sme.gov.ua>. Підтримці МСП в умовах пандемії присвячена повністю сторінка порталу «Бізнес в карантин: інформація та підтримка» – <https://sme.gov.ua/covid19/>. Ключові аналітичні документи про стан малого і середнього підприємництва в Україні та результати державної політики, спрямованої на реалізацію принципів Акту з питань малого бізнесу для Європи.

Нові виклики в межах та за межами країни через коронакризу вимагають використання апробованих досягнень у Східному партнерстві та залучення нових, які будуть сприяти реалізації визначених цілей на період до 2025 року.

Враховуючи те, що сектор малому та середнього підприємництва належить важлива роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, зростанні добробуту населення, зниженні безробіття та формуванні креативного класу доцільно робити акценти на нових інноваційних рішеннях. Р. Флоріда тлумачить креативний клас як соціально-економічний клас, що є рушійною силою розвитку постіндустріальних районів і міст [1]. Але з цих позицій не формується розвиток країни. Результати дослідження, здійсненого у США, засвідчили пряму залежність формування сегментів креативного класу в містах від рівня сприятливості клімату для професійного розвитку. Зокрема, працівники технологічних сфер сконцентровані навколо потужних університетських центрів. Мистецький креативний клас переважає в центрах індустрії, розваг, моди, дизайну. Професіонали концентруються в ділових центрах, а фахівці з педагогіки та медицини — у великих містах із розвинутою інфраструктурою медичних та освітніх послуг. У визначеному дослідженні

обґрунтовується, що рівень безробіття зростає в регіонах із низьким рівнем креативності, та навпаки – незначне підвищення зайнятості простежується в регіонах із високим рівнем креативності [2].

У квітні 2019 р. уряд України затвердив Перелік видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: мистецтво; дизайн; література і видавнича діяльність; інформаційні технології; архітектура й урбаністика; реклама, маркетинг і PR; бібліотеки, архіви та музеї; народні художні промисли тощо [3].

Сектор МСП є найбільш придатним для формування і розвитку окремих видів креативних індустрій, що зумовлено специфікою такої діяльності. Найбільший потенціал розвитку щодо створення унікального продукту (послуги) як для зовнішнього, так і внутрішнього ринку має спеціалізована діяльність у сфері дизайну.

По-перше, у цій сфері створюється дизайн продуктів, реалізація яких забезпечує вищу якість життя населення. Дизайнерські продукти формують зручне, функціональне середовище для існування людини.

По-друге, роботи вітчизняних дизайнерів (концепти і реалізовані предмети) вже визнанні у світі. За розробками українських дизайнерів створюються предмети меблів, декору, побутової техніки, одягу тощо.

По-третє, реалізація дизайнерських концептів відбувається на виробничих підприємствах, що дозволяє останнім виробляти унікальний, конкурентоспроможний продукт з інноваційними характеристиками як в Україні, так і за кордоном.

Забезпечується розвиток національної економіки через участь вітчизняних підприємств у глобальному ланцюгу створення додаткової вартості. За сприятливих умов найбільш прибуткові стадії ланцюгу від розробки дизайнерського концепту, виробництва продукту за концептом до його реалізації можуть відбуватися в Україні.

Прикладом участі країн у глобальному ланцюгу вартості є виробництво і продаж Айфонів, де додана вартість створювана Китаєм набагато нижче, ніж в інших країнах. США постачають у Китай більше компонентів у вартісному вираженні, ніж виробляє Китай доданої вартості при складанні кінцевого продукту. Найбільший прибуток з цього ланцюга отримують США, додаючи у роздрібну націнку 64% (див. рисунок) [4].

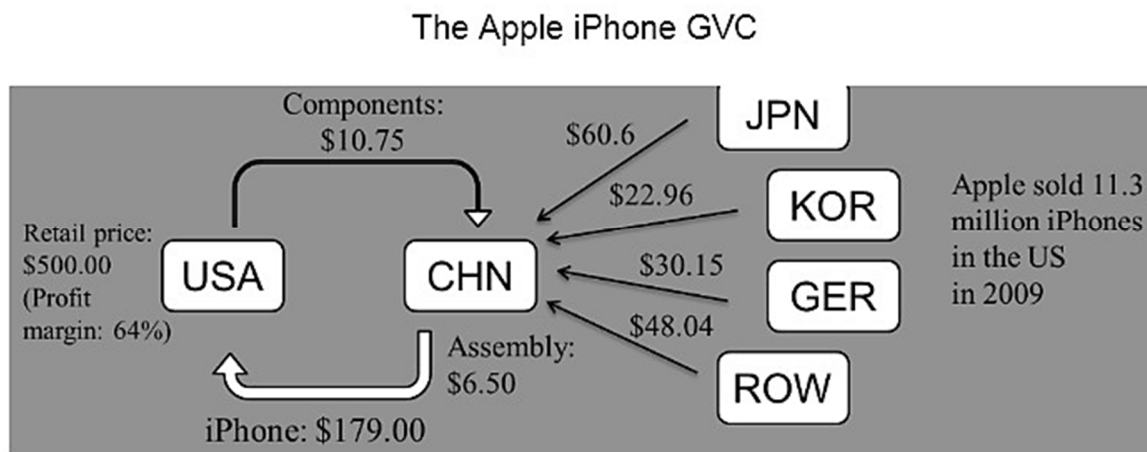

Рисунок. Глобальний ланцюг створення Apple iPhone [4]

Щодо національних розробників у сфері дизайну, основними проблемами у сфері предметного дизайну за результатами дослідження (листопад 2017 р.) консалтингової агенції PPV Knowledge Networks є:

- сприйняття, насамперед дизайнерами, промислового дизайну не як фаху, а як мистецтва. Це формує основний акцент у даному виді діяльності на розробку дизайнерського концепту, а не його комерціалізацію;
- брак навичок дизайн менеджменту;
- слабкі комунікації між вітчизняним дизайнером і національним виробником;
- на національному ринку бракує спеціалізованих агенцій – посередників між дизайнерами та виробниками, які беруть на себе комерціалізацію продукту.
- не сформована національна екосистема промислового дизайну [5].

Наведений перелік проблем не є вичерпним, проте на найбільшу увагу заслуговує відсутність екосистеми промислового дизайну. Формування екосистеми має засадничий характер та її реалізації сприятиме розв'язанню інших проблем.

Екосистема промислового дизайну має ґрунтуватися на створенні сприятливих умов для ефективної взаємодії всіх учасників системи: дизайнерів (студій дизайну, виробничих підприємств, закладів освіти відповідної спрямованості, органів влади).

Важливими осередками названої екосистеми мають стати креативні простори, технохаби, де фахівці з креативних індустрій можуть отримати доступ до сучасних матеріалів, технологічного обладнання, фахову консультацію. В рамках яких має відбуватися взаємодія між дизайнерами та виробниками, агенціями – посередниками.

Формування креативних осередків має бути передбачено у відповідних регіональних стратегіях розвитку шляхом державно-приватного партнерства.

Не пригинаючи роль новітніх рішень з формування перспектив розвитку малого та середнього підприємництва в сучасних умовах пандемії COVID-19, необхідно в державній політиці зробити акцент на безпеці у всіх сферах. Підприємництво залишається в пріоритетах. Але для збереження людського потенціалу необхідно було застосувати введення карантинних заходів. В Україні Постановою КМУ № 211 від 11.03.2020 р. введено було карантин на всій території з метою захисту населення від інфекційних хвороб та запобігання поширенню коронавірусу COVID-19. Карантинні заходи за весь період 2020-2021 рр. мали значні економічні і соціальні негативні наслідки для роботодавців, працівників, самозайнятого населення та кожного окремого громадянина.

Економічне навантаження коронавірусної кризи розподілилось між державою, громадою, роботодавцями і населенням. Запропонована державна підтримка окремим галузям та сферам діяльності включала допомогу по частковому безробіттю, кредитні канікули, податкові преференції (звільнення від земельного податку, податку на об'єкти нежитлової нерухомості, орендної плати за земельні ділянки, сплати єдиного соціального внеску для фізичних осіб-підприємців тощо), здешевлення кредитів для аграріїв, фінансову підтримку на розвиток агробізнесу, інформаційну підтримку, зокрема цілодобові консультації для малого та середнього бізнесу та розробку Національної онлайн платформи Дія.Бізнес.

Державна підтримка мікро- і малого та середнього бізнесу в умовах карантинних заходів з попередження поширення COVID-19 включає окрім мораторію на перевірки малого бізнесу та кредитних канікул, підтримку по частковому безробіттю для збереження робочих місць у розмірі 4,7 млрд грн, державну програму доступних кредитів 5-7-9% з можливістю рефінансування кредитів під 0% протягом року, з розміром кредитного портфелю за програмою у 35 млрд грн, та програму пільгових кредитів «Нові гроші» зі ставкою до 3% на 2 роки [6] з фінансуванням 5 млрд грн. Станом на 13 жовтня 2020 р. за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» профінансовано українські підприємства на 10,352 млрд грн [7].

З початку карантину до вересня 2020 р. діяла державна програма підтримки ФОПів 1 та 2 групи у формі допомоги їх дітям до 10 років. З квітня по липень 2020 р. 83 тисячі фізичних осіб-підприємців отримали 554 млн грн державної допомоги [8].

Суб'єктам господарювання АПК за бюджетною програмою «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» виділено Урядом 4 млрд грн у 2020 р. [9]. У тому числі передбачено компенсації за користування кредитами у розмірі 1,2 млрд грн, 1 млрд грн на підтримку розвитку тваринництва та переробку сільгосппродукції. На 25 серпня 2020 р. виплачено компенсацій за кредитами на суму 322,9 млн грн. Проте порівняно з 2019 р. фінансування програми підтримки аграріїв скоротилося на 340 млн грн [10].

За окремими цільовими групами державна підтримка включала широкий перелік заходів (табл. 2). Зокрема, для спрощення умов ведення бізнесу 23 вересня 2020 р. Уряд застосував «регуляторну гільйотину» і скасував 36 нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у сферах державного цінового регулювання, енергетики та ліцензування видів господарської діяльності [11].

Висновки. В умовах обмежених можливостей для розвитку малого та середнього бізнесу за наявності системної кризи та пандемії COVID-19 стоїть гостро проблема їх збереження, застосування маловитратних механізмів для подолання ризиків та небезпек існування, впровадження нових інноваційних рішень для вбудованості в європейську систему підприємництва, а також поширення та ефективне запровадження важелів державного регулювання, сприяння безпеці та розвитку підприємництва в Україні.

Дієві та маловитратні стратегічні напрями розвитку малого та середнього бізнесу виявились зі становленням та укріпленням відносин в країні та в міжнародному масштабі через поширення та розповсюдження спеціальних організацій підтримки бізнесу в межах Східного партнерства. Бізнес-форуми Східного партнерства та європейська допомога значно підсилилась під час пандемії COVID-19. Особливу роль у цих процесах відіграє Офіс розвитку малого та середнього бізнесу, який надає підтримку Мінрозвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України в реалізації стратегії та розширенні підтримки МСП.

Пошук нових інноваційних рішень щодо забезпечення макроекономічної стабільності, зростання добробуту населення, зниження безробіття тощо обумовлюють розповсюдження та залучення позитивного зарубіжного досвіду з формування та нагромадження креативного класу на засадах розвитку креативних індустрій. Певний потенціал розвитку щодо створення

Напрями державної підтримки за цільовими групами

Група	Заходи
	Бізнес
Кредитні канікули	Національний банк України рекомендував банкам ввести особливий пільговий період обслуговування кредитів у період дії карантину для населення та бізнесу. Банки мають декілька варіантів реструктуризації кредитів: Повне або часткове звільнення від сплати тіла кредиту на час карантину з відповідним подовженням позики. Капіталізація відсоткових платежів. Конкретний варіант обирається в індивідуальному порядку після звернення позичальника до банку. З 1 березня по 30 квітня банкам заборонено підвищувати відсоткову ставку за користування споживчим кредитом. Діятиме планова зміна плаваючої відсоткової ставки за договором. Ця заборона розповсюджується на всі кредити фізичних осіб. Також у цей період заборонено застосовувати штрафи, пені за прострочення виконання
Податкові преференції	Звільнення від нарахування та сплати плати за землю, яка використовується в господарській діяльності, податку на нерухомість за житлові приміщення за березень. Звільнення від сплати єдиного соціального внеску для фізичних осіб-підприємців. Обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства. Мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок (виключення – перевірки щодо відшкодування ПДВ). Дозвіл фізичним особам-підприємцям тимчасово не заповнювати книгу обліку доходів. Продовження терміну подання річної декларації про майновий стан і доходи до 30 червня 2020 року включно. Відтермінування введення РРО для всіх категорій платників податків за спрощеною системою. Збільшення лімітів річного доходу для ФОП 1, 2 та 3 груп. Звільнення від сплати ПДВ та ввізного мита і плати за виконання митних формальностей поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для них при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом. Спрощення системи обліку продукції та впровадження нульової ставки акцизного податку для державних підприємств, які виробляють дезінфектори на основі спирту. Припинення оскаржень рішень контролюючих органів. Врахування без обмежень витрат платників ПДВ на передачу, в якості внеску в боротьбу з коронавірусом, установам охорони здоров'я медикаментів, ліків, обладнання тощо. Надання органам місцевого самоврядування права приймати рішення про зміну ставок єдиного податку. Наймач може бути звільнений від плати за користування майном
Підтримка малого і середнього бізнесу	Власникам малого і середнього бізнесу, які мають найманих працівників, надаватиметься допомога по частковому безробіттю. В разі встановлення регульованих цін на товари в розмірі, нижчому від економічно обгрунтованого, відшкодовують суб'єкту господарювання різницю. Відшкодування здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів. Допомогу на дітей отримують фізичні особи-підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування і належать до першої та другої групи платників єдиного податку. Надання грантів інституційної підтримки юридичним особам усіх форм власності для забезпечення конкурентоспроможності та створення робочих місць в умовах дії запроваджених відповідно до законодавства обмежень господарської діяльності.
Підтримка агробізнесу	Виділено 4 млрд грн на програму підтримки аграріїв у 2020 р.: 1,2 млрд грн на здешевлення кредитів. Пільгові кредити подешевшають до 5%; 1 млрд грн передбачено за програмою надання державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції; 400 млн грн на розвиток фермерства та кооперативів; 400 млн грн на підтримку галузі садівництва, виноградарства та хмелярства. Гроші використають для посадки насаджень інтенсивного типу на 4 тис га. Збудують об'єкти для зберігання та переробки, що збільшать об'єм продукції з високою доданою вартістю
Інформаційна підтримка бізнесу	Користування державними послугами та інформаційними ресурсами online: Covid-19: інформаційна підтримка бізнесу https://epo.org.ua/covid19/ Реєстрація фізичної особи-підприємця https://online.minjust.gov.ua/registration-fiz Електронний кабінет платника податків https://cabinet.tax.gov.ua/login Реєстри Державної податкової служби https://cabinet.tax.gov.ua/registers Пошук фіскального чека https://cabinet.tax.gov.ua/cashregs/check Пошук марки акцизного податку https://cabinet.tax.gov.ua/registers/mark Онлайн консультація ДПС https://cabinet.tax.gov.ua/help/sendlist.html Відеоуроки користування кабінетом платника податків https://tax.gov.ua/media-tsentr/videogalereya/videouroki/ Державний портал, що справді допоможе у бізнесі https://business.diia.gov.ua/
Сфера культури, креативних індустрій, туризму	Плата за користування нерухомим майном (його частиною) підлягає зменшенню за вимогою наймача, коли майно не могло використовуватися в підприємницькій діяльності наймача в повному обсязі через запроваджені обмеження та (або) заборони. Надання грантів на підтримку та розвиток проєктів у сферах культури та мистецтв, креативних індустрій та культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму. Надання державної субсидії на розвиток кінопроєкту

унікального продукту (послуги і для зовнішнього і внутрішнього ринку) має спеціалізована діяльність у сфері дизайну. Саме за сприятливих умов найбільш прибуткові стадії ланцюгу від розробки дизайнерського концепту до виробництва за ним продукції та її реалізації можуть успішно відбуватись в Україні. Перешкодами на цьому шляху є брак навичок дизайн менеджменту, слабкі комунікації між вітчизняним дизайнером і національним виробництвом, несформованість національної системи промислового дизайну тощо. Зусилля необхідно прикладати до їх подолання.

Реалізація будь-яких рішень з розвитку МСП потребує в державній політиці додержання пріоритету із створення умов безпеки у сфері підприємництва. В Україні біло запроваджено такі механізми державної протипандемійної політики, які сприяють підтримці суб'єктів господарювання до збереження підприємницької діяльності в умовах коронокризи:

- заміна податку на прибуток підприємств податком на виведений капітал, який стимулює переоснащення та оновлення основних засобів компаній підприємств, створення нових робочих місць за рахунок зниження відсотків за кредитами на період карантину;

- розширення кредитної програми «5-7-9» щодо надання можливості поповнення обігових коштів підприємств;

- зниження податкового навантаження на працівників та роботодавців;

- зниження податків на оплату праці протягом дії карантинних обмежень, у тому числі зменшення максимальної величини бази нарахування ЄСВ для заробітних плат;

- відтермінування та збільшення строків сплати ПДВ для представників бізнесу, надання безвідсоткової податкової розстрочки для підприємств, які припинили свою діяльність у результаті карантинних обмежень під час пандемії COVID-19;

- відтермінування (дозвіл не сплачувати за умови втрати на цей період стажу) соціальних внесків ФОП протягом дії карантинних обмежень за бажанням платника при припиненні його діяльності;

- для постраждалих від карантинних обмежень підприємств у сфері культури та торгівлі надання можливості не сплачувати всі податки та збори за цей період;

- внесення змін до законодавства щодо визначення верхнього рівня оплати праці в бюджетній сфері та на державних підприємствах, встановлення законодавчо визначеного обмеження зростання максимальних пенсій;

- скорочення чисельності та кількості контролюючих органів в результаті цифровізації процесів моніторингу та контролю суб'єктів господарювання;

- надання права мікропідприємцям отримання статусу безробітного без закриття ФОП при неможливості його діяльності в умовах дії карантинних обмежень;

- забезпечення високої адресності надання державної допомоги домогосподарствам та підприємствам при подоланні наслідків COVID-19;

- збереження мораторію на період карантинних обмежень на планові податкові перевірки, проведення виключно позапланових та фактичних перевірок у ризикових категорій платників.

Доцільно також створити онлайн систему моніторингу ринку праці для потреб бізнесу. Позитивними прикладами цього є створення загальнодоступних платформ для аналізу попиту та пропозиції на професійні уміння для виявлення дефіциту професійних умінь, затребуваних бізнесом, та коригування освітніх програм (проєкт CEDEFOP у ЄС, WhereTheWorkIs у Великобританії, WollyBI в Італії та ін.).

У соціально-трудої сфері потрібно запровадити дієві механізми участі малого бізнесу у формуванні та реалізації політики у сфері зайнятості шляхом соціального діалогу. Зміни, що відбуваються у структурі економіки, призвели до асиметричного представлення у соціальному діалозі різних груп учасників соціально-трудої відносин, яке не враховує тенденцію до зменшення облікової чисельності найманих працівників середніх і великих підприємств, натомість зростання кількості малих і мікропідприємств, а також галузеві трансформації економіки. Аналіз складу спільних представницьких органів роботодавців засвідчує домінування великого бізнесу, тоді як малий і середній бізнес, які в цивілізованих країнах є основою економічного зростання та зайнятості, по-суті позбавлені реальних важелів впливу.

Список використаних джерел

1. Florida R. Bohemia and Economic Geography. *Journal of Economic Geography*. 2002. Vol. 2. P. 55-71.
2. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые создают будущее. Москва: МИФ, 2016. 650 с.
3. Перелік видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій: Додаток до розпорядження Кабміну України від 24.04.2019 р. №265-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-p#Text>.
4. Глобальные цепочки стоимости: что это такое? URL: <https://globalcentre.hse.ru/news/152187308.html>.
5. Предметный дизайн в Україні. 2017. URL: Режим доступа: <https://medium.com>.
6. Ігор Петрашко представив механізми підтримки мікро- і малого підприємства. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=69514bea-6d8c-436e-9114-bf7c170804e2&title=IgorPetrashko-PredstavivMekhanizmiPidtrimkiMikroIMalogoPidprimsstva>.
7. «Доступні кредити 5-7-9%»: 216 нових угод за тиждень та лібералізація умов їх отримання. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-krediti-5-7-9-216-novih-ugod-za-tizhden-ta-liberalizaciya-umov-yih-otrimannya>.
8. До уваги «єдинників» І та ІІ груп! Виплату допомоги на дітей буде завершено у вересні. URL: <https://news.dtkr.ua/simple/individual-single-tax/64059>.
9. Програми підтримки бізнесу / КМУ. URL: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>.
10. Держпідтримка-2020: Близько 323 млн грн вже сплачено сільгоспвиробникам на часткову компенсацію відсотків за кредитами/ Мінекономіки. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=19ab0df9-c72b-4fbf-b71e-6cf906730ae9&title=Derzhpidtrimka2020-Blizko323-MlnGrnVzheSplachenoSilgospvirobnikamNaChastkovuKompensatsiuVidsotkivZa Kreditam>.
11. Ігор Петрашко. Уряд скасував 36 регуляторних актів, спростивши ведення бізнесу. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-skasuvav-36-regulyatornih-aktiv-sprostivshi-vedennya-biznesu-igor-petrashko>

References

1. Florida, R. (2002). Bohemia and Economic Geography. *Journal of Economic Geography*, Vol. 2, pp. 55-71.
2. Florida, R. (2016). Kreativnyi klass: liudi, kotorye sozdaiut budushchee [Creative class: people who create the future]. Moscow, MIF [in Russian].
3. Perelik vydiv ekonomichnoi diialnosti, yaki nalezhat do kreatyvnykh industrii: Dodatok do rozporiadzhennia Kabminu Ukrainy vid 24.04.2019 r. №265-r [List of types of economic activity that belong to the creative industries: Supplement to the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 24, 2019 №265-r]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-p#Text> [in Ukrainian].
4. Global'nyye tsepochni stoimosti: chto eto takoye? [Global value chains: what are they?]. Retrieved from <https://globalcentre.hse.ru/news/152187308.html> [in Russian].
5. Predmetnyi dizain v Ukraini [Subject design in Ukraine]. (2017). Retrieved from <https://medium.com> [in Ukrainian].
6. Igor Petrashko predstaviv mekhanizmi pidtrimki mikro- i malogo pidpriemstva [Igor Petrashko presented the mechanisms of support for micro and small enterprises]. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=69514bea-6d8c-436e-9114-bf7c170804e2&title=IgorPetrashkoPredstavivMekhanizmiPidtrimkiMikroIMalogoPidprimstva> [in Ukrainian].

7. «Dostupni kredyty 5-7-9%»: 216 novykh uhod za tyzhden ta liberalizatsiia umov yikh otrymannia ["Available loans 5-7-9%": 216 new agreements per week and liberalization of conditions for their receipt]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-krediti-5-7-9-216-novykh-ugod-za-tizhden-ta-liberalizaciya-umov-yih-otrimannya> [in Ukrainian].

8. Do uvahy «yedyynykiv» I ta II hrup! Vyplatu dopomohy na ditei bude zaversheno u veresni [To the attention of the "units" of groups I and II! Payment of child benefits will be completed in September]. Retrieved from <https://news.dtk.ua/simple/individual-single-tax/64059> [in Ukrainian].

9. Programi pidtrimki biznesu [Business support programs]. *covid19.gov.ua*. Retrieved from <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu> [in Ukrainian].

10. Derzhpidtrymka-2020: Blyzko 323 mln hrn vzhe splecheno silhospvyrobnykam na chastkovu kompensatsiiu vidsotkiv za kredytamy [State Support 2020: About UAH 323 million has already been paid to farmers for partial compensation of interest on loans]. *Ministry of Economy*. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=19ab0df9-c72b-4bf-b71e-6cf906730ae9&title=Derzhpidtrimka2020-Blyzko323-MlnGrnVzheSplachenoSilgospvirobnikamNaChastkovuKompensatsiiuVidsotkivZaKreditami> [in Ukrainian].

11. Ihor Petrashko. Uriad skasuvav 36 rehuliatornykh aktiv, sprostyvshy vedennia biznesu [The government repealed 36 regulations, simplifying doing business]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-skasuvav-36-regulyatornih-aktiv-sprostivshi-vedennya-biznesu-igor-petrashko> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.04.2021

Формат цитування:

Новікова О. Ф., Остафійчук Я. В., Азьмук Н. А., Хандій О. О., Панькова О. В. Стратегічні напрями безпеки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах обмежених можливостей. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 80-86. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).80-86](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).80-86)

Novikova, O. F., Ostafiichuk, Ya. V., Azmuk, N. A., Khandii, O. O., Pankova, O. V. (2021). Strategic Directions of Security of Small and Medium Business Development in Ukraine in the Conditions of Limited Opportunities. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (40), pp. 80-86. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).80-86](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).80-86)